

Tézisek az információs stratégiáról és az információpolitikáról*

Földi Tamás

- Az információs stratégia az egyének, a társadalmi csoportok és szervezetek információs magatartását meghatározó koncepciók összessége. E koncepciók a társadalom értékrendjétől és műszaki fejlettségi szintjétől függenek. Az információpolitika alatt az információs stratégia a változó társadalmi feltételekhez való hozzáigazítását és ennek alkalmazását értjük.
- Az információs rendszer a társadalmi rendszer immanens része és annak szolgálatában működik. Kifejezi a társadalom prioritásait és preferenciáit. Az egyének, a társadalmi csoportok és a szervezetek társadalmi státusza magában foglalja információs státuszukat is. Az információs státuszt egy hányadossal, amely az optimális döntésekhez szükséges információnak és az információhoz való tényleges hozzáférésnek a viszonyát jelöli, fejezhetjük ki. Az információs státusz és a társadalmi státusz között pozitív vagy negatív visszacsatolás áll fenn, amelyet a társadalmi mozgás befolyásol. Az információs rendszer tökéletesítésével bizonyos mértékig emelhető az információs státusz anélkül, hogy ez a társadalmi státusz kereteit szétfeszítené.
- Az információhoz való hozzáférés, ami az információs státusz fő meghatározója, sokkal inkább minőségi, mint mennyiségi fogalom, legalábbis a fejlett társadalmakban. Az információs státusz nem emelhető a hozzáférhető információk mennyiségének pusztán növelése útján. A használók nem adathiányban szenvednek, hanem az adatmennyiség túlburjánzásától, amely rengeteg felesleges, sőt félrevezető információt tartalmaz, valamint az információhoz való tisztességes hozzáférés hiányától. Az információhoz való hozzáférés akkor tisztességes, ha a rendelkezésre álló adatok elősegítik az egyéni és kollektív döntések optimalizálását. Ennek előfeltétele, hogy a megfelelő információs rendszerek megbízható, jól kiválasztott és aktuális adatokat szolgáltatassanak. Az információs technológia nem értékelhető pusztán műszaki paraméterek segítségével, hanem főként azzal, mennyiben segítik elő az információhoz való tisztességes hozzáférést.
- Az információhoz való hozzáférés nem lehet korlátlan, mert az információs státusz megváltoztatása azzal, hogy lehetőséget nyújt más egyének vagy akár a társadalom érdekeinek megsértésére, gyökeresen megváltoztathatja a társadalmi státuszt. Az egyes érdekcsoportoknak előnyük származik az információk visszatartásából, vagy manipulálásából, mert ezzel alkupozícióikat javítják. Ez az előnytelen helyzetben

* A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottsága (FID/SD) 1986 májusi ülésére készített vitaindító.

lévők rovására (fogyasztók a termelőkhöz, munkavállalók a munkáltatókhoz, állampolgárok az államhoz képest) továbbnöveli az információs státuszban meglévő egyenlőtlenséget. Az információs stratégiának alapvetően az előnytelen helyzetben lévő egyének és csoportok információs státuszának javítására kell irányulnia.

- Az információhoz való hozzájutásban nem következhet be pozitív irányú változás az információs szolgáltatásoknak a változó igényekhez való hozzáigazítása nélkül, mind az információ formájában, mind a tartalmában. Az ennek megfelelő szervezeti elveket és műszaki megoldásokat a jelenleginél nagyobb mértékben és jobban kell hasznosítani. Az információs rendszereknek lépéseket kell tenniük arra, hogy kommunikáljanak egymással anélkül, hogy veszélyes módon egyetlen szuperrendszer kapcsolná őket össze.
- Az információs rendszerek lehetnek egyetlen szocio-technikai szervezet kiszolgálására hivatott zárt belső rendszerek, vagy pedig nyílt rendszerek, amelyek nem előre meghatározott használók kiszolgálására létesültek. Az előbbiekhöz tartoznak a különféle munkahelyek. Még a közületi munkahelyeken (például közhivatalokban) is zárt az információs rendszer, de szemben a vállalati munkahelyekkel, ezeknek külső használókat is ki kell szolgálniuk. A használókat is csoportosíthatjuk e kritériumok szerint: egyfelől mint a munkaszervezetek tagjait, másfelől mint egyéneket, akik a társadalmi kölcsönös kapcsolatokban különböző szerepekben jelentkezhetnek (lakóközösség tagja, állampolgár stb.).
- A társadalom vezetésének olyan információs stratégiát kell megfogalmaznia, amely biztosítja a társadalmi rendszer dinamikus stabilitását. Ez a stratégia magában kell foglalja azoknak az utaknak és módoknak a meghatározását, amelyekkel az információs tevékenységet befolyásolják.
- Az információs politika, lehet direktív azaz előírhatja az információs szervezet és működése mikéntjét. Lehet közvetett, azaz arra irányuló, hogy elősegítse egy olyan infrastruktúra kifejlesztését, amely az információs stratégia megvalósulását elősegíti anélkül, hogy a közvetlen teendőket és azok megvalósítási módját előírná. A kormányok információs politikájának mindenképpen biztosítaniuk kell azonban, hogy a kormányzati szervek információs tevékenysége és belső információs rendszere az információs stratégia társadalmi céljai szolgálatában álljon. A kormányok információs politikája ne terjedjen viszont ki a vállalati információ közvetlen támogatására, ha csak az nem a nyílt gazdaságpolitikai preferenciák keretében történik.
- A profitorientált információs vállalkozásoknak és a költségvetésből gazdálkodó információs szervezeteknek inkább kiegészítő, mint versengő funkciójuk van. A munkahelyeket, a vállalatokat inkább a profitorientált információs vállalkozások szolgálják ki, mivel az információ költségei csak így válnak nyilvánvalóvá a felhasználó számára. Egyének más minőségben, mint egy munkaszervezet tagjai, viszont széleskörűen részesedhessenek az ingyenes vagy olcsó szolgáltatásokban, hogy ezáltal lehetővé váljék információs státuszuk javítása.
- Nincs olyan szabály, amely eleve megszabná a közületi és a magán (vállalati) információs tevékenység hatókörének egymáshoz való viszonyát. A közületi információs szervezetek nélkülözhetetlen szerepet játszanak az információkhoz való nyilvános hozzáférés biztosításában. A magán (vállalati) információs szervezetek viszont a vál-

tozó igényekhez való általában rugalmas alkalmazkodás és az új technikák gyorsabb alkalmazása révén segítik elő a használói igények kielégítését.

- A kormányok információs politikája hozzájárulhat, vagy hozzá kell járuljon az országos, regionális és helyi online információs rendszerek (közületi vagy magán/vállalati) létesítéséhez, amelyek az állampolgárok számára a lehető legszélesebb területről adatokat szolgáltatnak.
- Az információhoz való tisztességes hozzáfutás megköveteli a tudás termelése és egyfelől a primérkiadványokban, másfelől az információs rendszerben való elosztása közötti harmóniát. Az információs piac optimális működése, tekintettel az információ mint áru sajátos jellegére, elkerülhetetlenné teszi az állami beavatkozást. A magán információtermelők és elosztók veszteségeit az információhoz való nyilvános hozzáférés előmozdítása végett közületi forrásokból kompenzálni kell/lehet.
- Az információs politikának hozzá kell járulnia a nemzetközi munkamegosztás egészséges fejlődéséhez. A nemzeti információs politika tartózkodjék az autarkia és a monopolizálás tendenciáitól. Manapság az export-orientált, a nemzetközi együttműködésben való részvétellel és a fejlesztési támogatásnyújtásra hajlandó magatartás felel meg a követelményeknek. A nemzeti információs politikának fel kell tárnia a belföldi információszolgáltatási kapacitásokat és elő kell mozdítania a nemzetközi információcserébe való bevonásukat. E politikának törekedni kell az információáramlás különféle típusú korlátainak kölcsönös csökkentésére.
- Mivel az információs politika a társadalmi-gazdasági és a műszaki környezet függvénye, nincs egységes recept arra, hogyan alakítsák és valósítsák meg a nemzeti információs politikát. A legnagyobb különbségeket a különböző fejlettségű országok között észlelhetjük és ezeket figyelembe is kell vennünk. A fejlődő országok információs politikája és az eme országokkal való információcseré problémái különleges jelentőséggel bírnak. A fejlett ipari országoknak a fejlődő országokkal való kapcsolataikban kerülniük kellene a fölény (az egyoldalú függésbe hozás), valamint a túltechnizálás tendenciáit. A fejlődő országoknak viszont óvakodniuk kellene az autarkiatól, a befelé fordulástól és a felületes műszaki politikától. A fejlődő országok információs politikájának három kiinduló pontja: a primér adatbázisok megszilárdítása (nemzeti könyvtár, nemzeti levéltár és országos statisztika), az információs szolgáltatásoknak a tényleges (és a potenciális) igényekhez való igazítása, a használók képzése. A fejlődő országoknak a fejlett országoktól eltérő információs szolgáltatásokra és e szolgáltatásoknak azokétól eltérő kombinációira is szükségük van. Alkalmazhatnak olyan információs szolgáltatásokat is, amelyek a fejlett ipari országokban már részben elavultak, de még hasznosak lehetnek a fejlődő országokban, az új technikát kombinálhatják tartalmilag tradicionális szolgáltatásokkal, az információ és a továbbképzés összekapcsolásával teljesen új szolgáltatástípusokat is kifejleszhetnek, új kapcsolatokat alakíthatnak ki az információ tárgykörei között a kívánalmaknak megfelelően. A regionális együttműködésnek különös jelentősége van a fejlődő országok információpolitikájában.